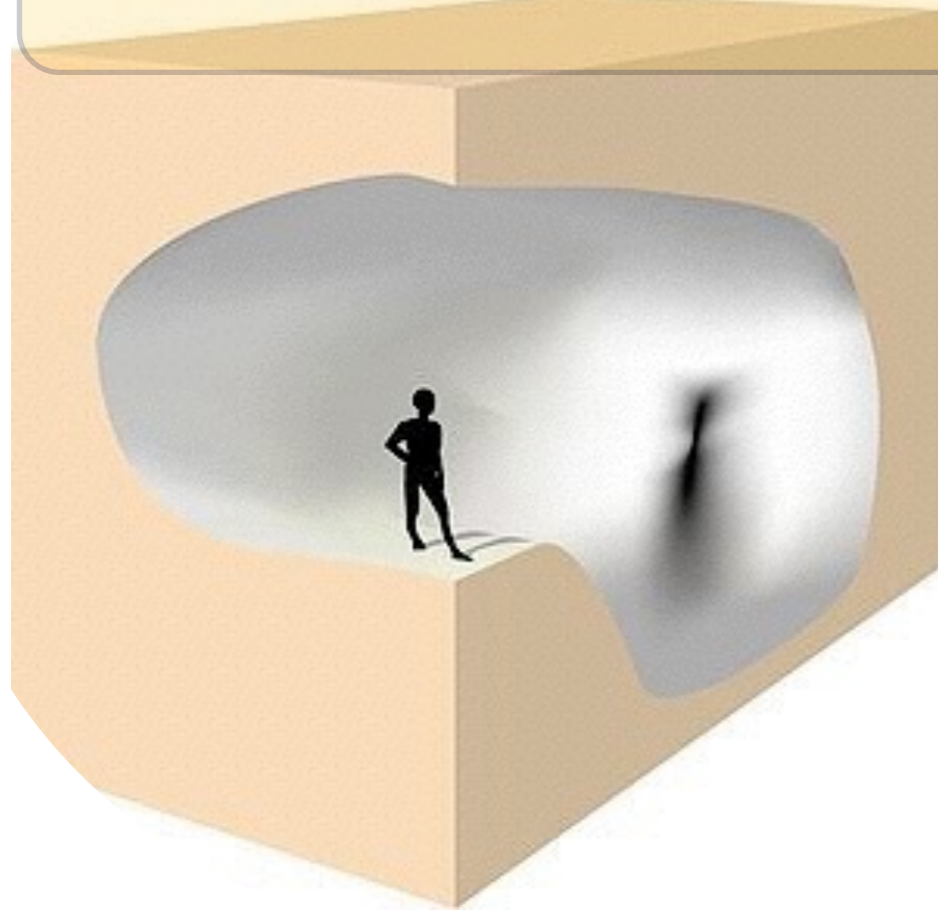
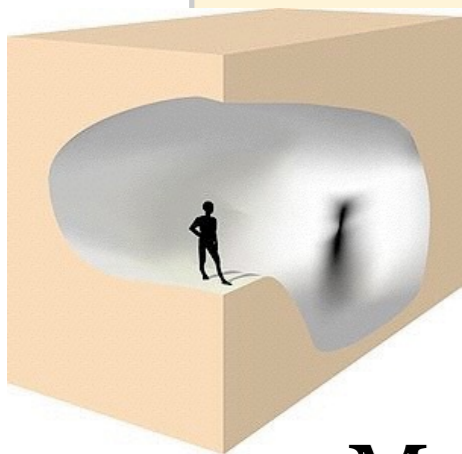

Nastanak metafizičkih pitanja

Znanost

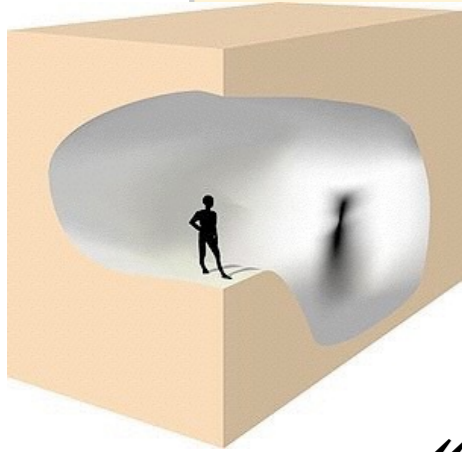

Metafizička pitanja nastaju i u okviru znanosti.

Prigovara se kako su metafizička pitanja o svemu samo subjektivna pitanja i kako ih se ne može znanstveno postavljati, a posebno ne riješiti.

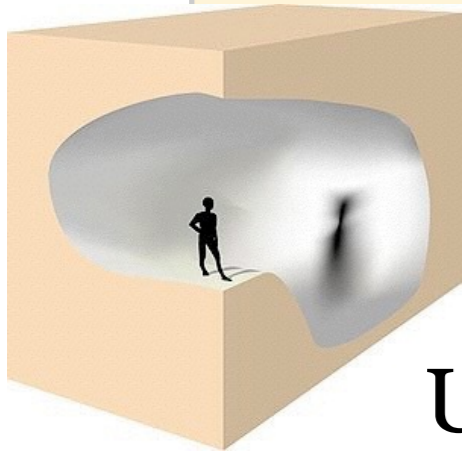
No, ukoliko znanosti same iz sebe teže postavljanju i rješavanju pitanja o cjelokupnosti zbilje, bez obzira da li će ta pitanja biti riješena, to onda znači kako se same znanosti probijaju do metafizike i da metafizika, sa svoje strane, spada u okvire znanosti.

Razvoj teorija

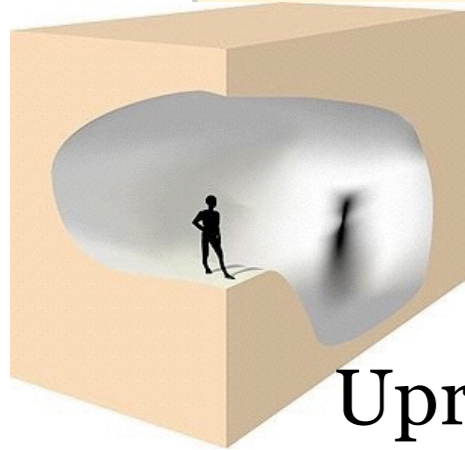
«Takav razvoj (zaokruženih teorija, abgeschlossener Theorien) poznajemo iz povijesti fizike u višekratnim ponavljanjima: podsjetimo se nastanka klasične mehanike, elektrodinamike, specijalne teorije relativiteta, kvantne mehanike; nadamo se istom ishodu i za fiziku elementarnih čestica. Pri tom se ranije teorije modificiraju kasnijima. No njih se zapravo ne pobija, nego ograničuje na jedno područje u kojem važe.

Razvoj teorija

U pojmovnoj shemi o početnom nabačaju (projekt, *Entwurf*) konačne teorije ove susljedne samokorekture fizike bi se moglo opisati na sljedeći način: starija zaokružena teorija, primjerice klasična mehanika, opisuje primjereno određeno područje iskustva. Ovo područje iskustva ima, kako se uči kasnije, svoje granice. No sve dok je određena teorija u fizici zadnja riječ o tom području iskustva fizika ne pozna te granice; teorija ne pokazuje svoje vlastite granice.

Razvoj teorija

Upravo stoga zaokružena teorija služi istodobno kao početni nabačaj za otvaranje mnogo šireg područja iskustva. Negdje u tom širem području ona dolazi do granica onoga što njezini pojmovi mogu obuhvatiti. Iz te krize nabačaja konačno izlazi nova zaokružena teorija, primjerice specijalna teorija relativiteta. Ova sada obuhvaća stariju teoriju kao granični slučaj i upravo time daje točne granice unutar kojih se možemo služiti starijom teorijom. Tek nova teorija poznaje granice stare. Nova je teorija međutim u odnosu na još šira iskustva opet početni nabačaj koji može slutiti svoje granice, ali ih ne može navesti.

Carl Friedrich Weizsäcker, *Die Einheit der Natur*, München 1971. str. 208.

Metafizička težnja

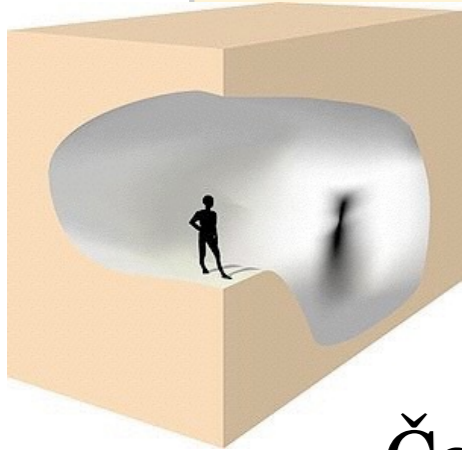

Vidljiva je težnja sve cjelovitijem opisu i sve jedinstvenijem shvaćanju prirode.

To je po sebi metafizička težnja.

Ipak, postoji razlika jedne zaokružene teorije i metafizičke teorije.

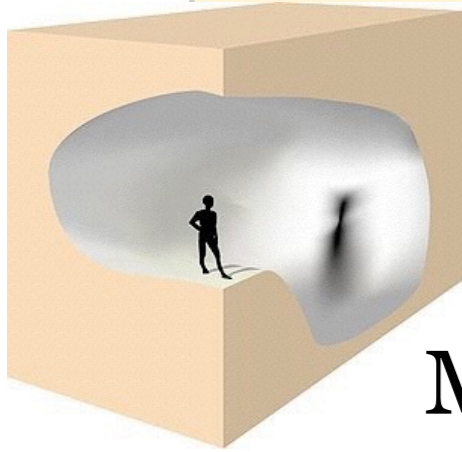
Jedinstvena teorija

«Čak ako postoji i samo jedna jedina jedinstvena teorija, ona je tek skup pravila i jednažbi. Što je međutim ono što udahnuje plamen u jednažbe i tvori svemir kojega će one opisati? Uobičajeni pristup znanosti pri stvaranju matematičkog modela ne može odgovoriti na pitanja zašto bi trebalo biti svemira za model koji ga opisuje? Zašto bi svemir uopće i išao u svu tu muku postojanja? Je li jedinstvena teorija tako primoravajuća da uzrokuje njegovo nastajanje? Ili je za to potreban stvoritelj, a ako je tako, ima li on nekog drugog utjecaja na svemir? I tko je stvorio njega?

...

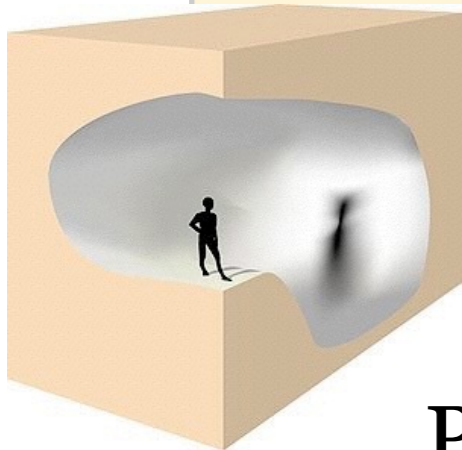
Jedinstvena teorija

Međutim, otkrijemo li potpunu teoriju, ona bi nakon nekog vremena mogla postati razumljiva u glavnim crtama svakom čovjeku, a ne samo nekolicini znanstvenika. Tada ćemo svi mi, filozofi, znanstvenici i obični ljudi, moći sudjelovati u raspravi zašto je to tako, zašto se dogodilo da mi i svemir postojimo. Nađemo li odgovor na to, bit će to konačna pobjeda ljudskog razuma – jer bismo tada spoznali um Boga.»

Stephen W. Hawking, *Kratka povijest vremena*, str. 186 – 187.

Jedinstvena teorija

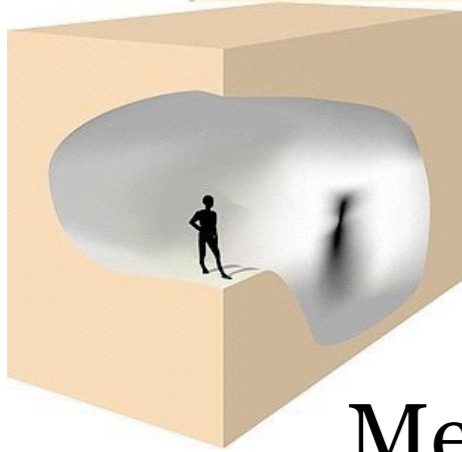

Pojedinačne znanstvene teorije kao što je fizika teže promatranju zbilje samo kroz jednu mogućnost sustava u jednoj dimenziji.

Iz metodičkih razloga one odustaju od promatranja drugih mogućnosti sistematiziranja i dimenzija.

Fizika se primjerice zadovoljava obuhvaćanjem zbilje u onome što se da obuhvatiti matematičko- prirodoznanstvenim sredstvima.

Složenost zbilje

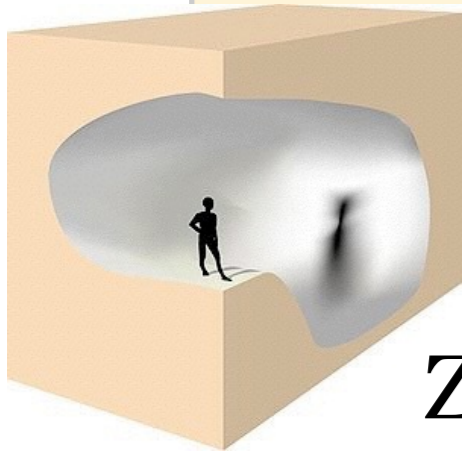

Metafizika ne može pristati na ovakvo suženje. Ona, ukoliko želi probiti do iskaza koji se odnose na cjelokupnu zbilju, to mora činiti pod pretpostavkom da dođe do sustava koji odražavaju složenost i multidimenzionalnost zbilje.

Da li je metafizika to u stanju?

Da li je praktično izvedivo to što se postavlja kao cilj?

Pitanje s kojim se valja susresti nakon razumijevanja povijesti metafizike.

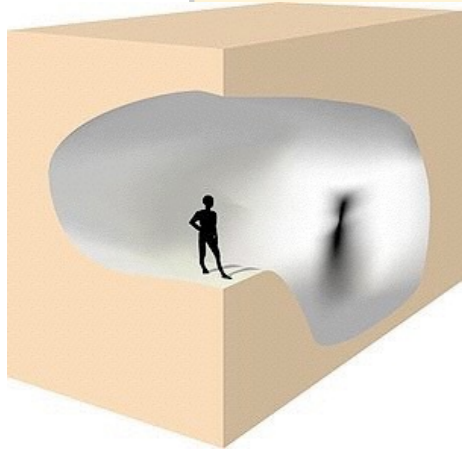
Znanstvenost metafizike

Znanstvenost metafizike ovisi o pojmu znanosti.

Ukoliko je shvaćen usko, ukoliko je sveden na ono što pojedina znanost podrazumijeva pod znanstvenošću, metafizika nikada neće biti znanost, jer metafizika i živi od toga da je u principu usmjerena na sve mogućnosti sistematizacije, a ne na jednu od njih.

Samo široki pojam znanosti dopušta da se i metafiziku shvati kao znanost.

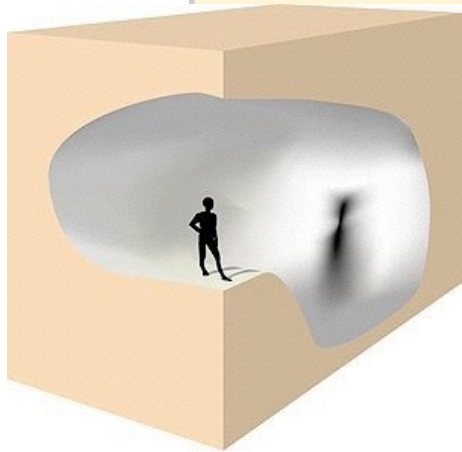
Pretpostavke znanstvenosti

Znanstvenost neke izjave ili teorije traži
dvije pretpostavke:

shvatljivost i
provjerljivost.

Shvatljivost

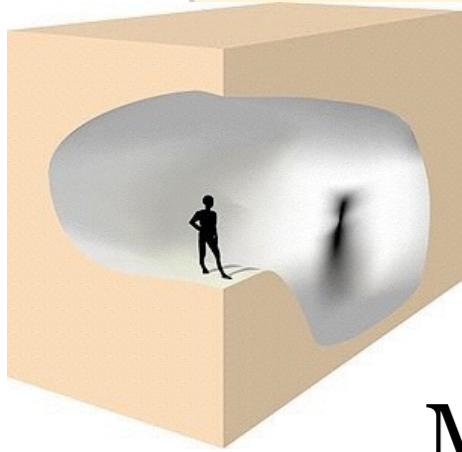
Znanstvene rečenice ili teorije moraju biti ***shvatljive***. To ne znači da moraju biti jednostavne ili općerazumljive. Neka teorija može biti vrlo složena a ipak shvatljiva. Principijelna otvorenost svima i principijelna shvatljivost isključuju ezoterično znanje i pristup samo iniciranima. Shvatljivost se podvrgava logičkim zakonima

Provjerljivost

Znanstvene rečenice ili teorije moraju biti ***provjerljive***. To znači da ih valja iznositi argumentativno i u okviru argumentativnog diskursa. Argumentirati znači dati razloge za svoje tvrdnje (*logon didonai*). Spremnost za argumentaciju, međutim, nije samorazumljiva, jer zahtijeva i pretpostavlja etičku odluku u ime slobode. (Karl-Otto Apel)

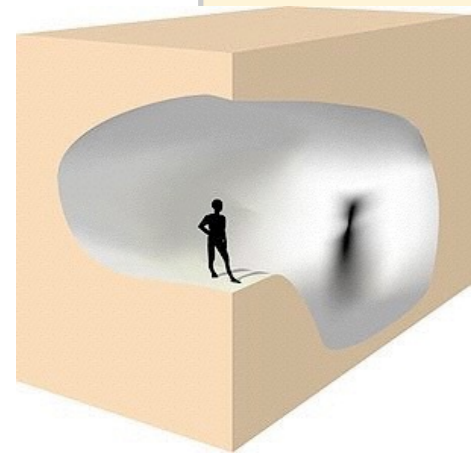
Volja za znanstvenošću

Metafizika, ukoliko želi biti znanost mora ispuniti ova dva kriterija.

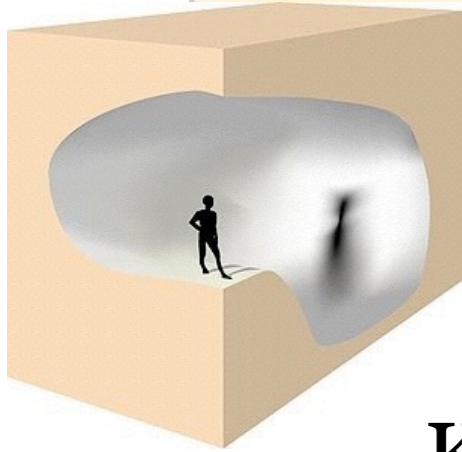
No, metafizika to mora i tražiti, jer metafizika koja bi se odrekla znanstvenosti, ne bi više bila metafizika.

Metafizika se, naime, razlikuje od svjetonazora, onog skupa neoblikovanih i različitih iskustava, fragmenata znanosti, slutnji, religija, ideologija, umjetnosti, književnosti.

Sve navedene paradigme su u povijesti bile uspješnije od metafizike.

Paradigme i metafizika

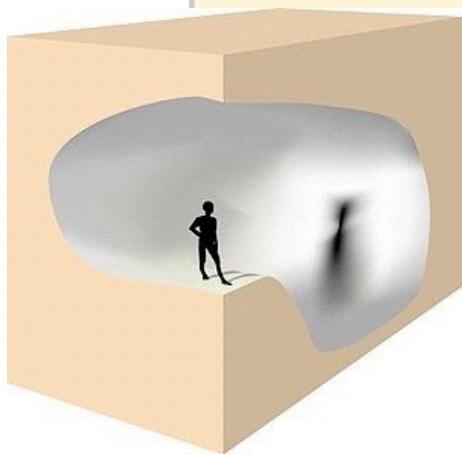
Ključna razlika navedenih paradigmi i metafizike:

paradigme nisu imale namjeru postavljati teoriju o zbilji u njezinoj cijelosti.

Religija nije uspostavljanje teorije niti rasprava o njoj.

Sve navedene paradigme su određeni izričaj zbilje, zrcalo ljudskog shvaćanja.

Argumenti

Nisu teorija o zbilji i rasprava o njoj.

Navedene se paradigme ne uspostavljaju kritičkim raspravama, nego predajom, običajima, pragmatizmom, željama bilo svjesnim bilo podsvjesnim.

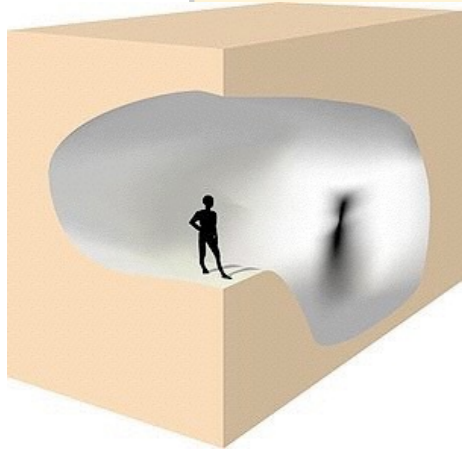
Metafizika se pak nastoji izreći argumentativnim jezikom.

Što metafizika nije

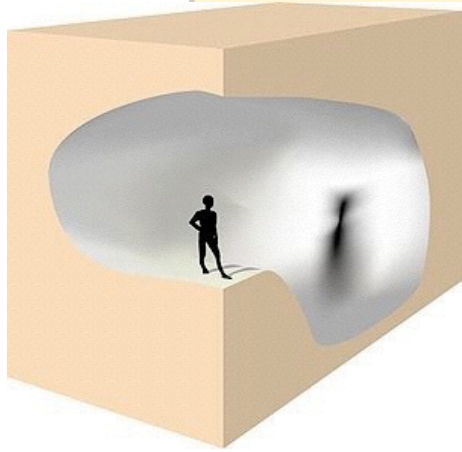
Metafizika ne želi pozvati na nasljedovanje,
dovoditi do egzistencijalne odluke,
izazvati političko djelovanje,
liječiti,
pomoći umirati,
nuditi sreću.

Teorija o zbilji

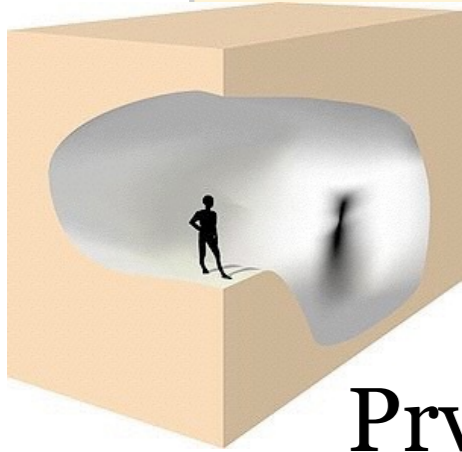
Metafizika nastoji izraditi teoriju o zbilji u cjelini koja će se moći zastupati znanstveno.

Uvjeti za spoznaju

Što u ljudskoj spoznaji stvara preduvjete za pitanja o zbilji u cjelini?

Jezik

Prvi preduvjet leži u ljudskom jeziku i njegovoj univerzalnoj sposobnosti negiranja.

Izričaji se ljudskog uma i govorenja sastoje od rečenica.

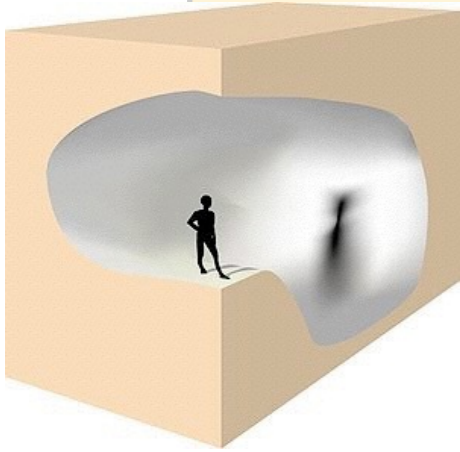
Rečenice nisu preslika zbilje.

Rečenica izriče kako bi se zbilja mogla ponašati.

«U rečenici se ujedno slaže stanje stvari na način probe.»

Wittgenstein, *Tractatus*, 4.021.

Istina

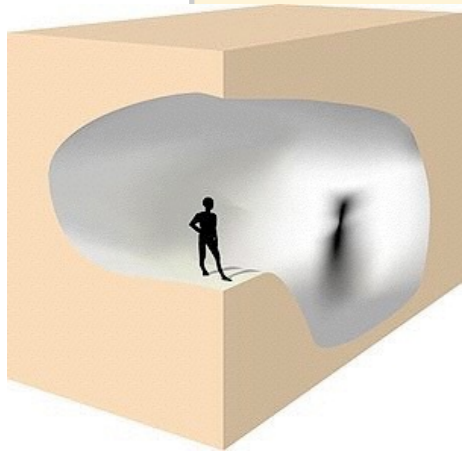
Rečenica anticipira i projicira zbilju.

Čim se jamči da se to ne događa proizvoljno?

Što jamči da nije besmisleno?

Odnos prema zbilji.

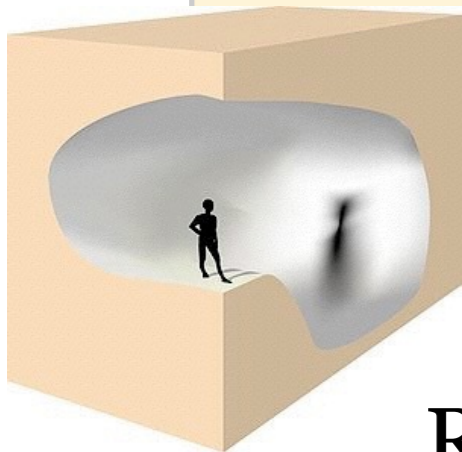
Istina.

«Razumjeti jednu rečenicu znači znati što je slučaj kada je istinit.»

Wittgenstein, *Tractatus* 4.024.

Odnos prema zbilji se ne da uspostaviti samo preko rečenične istine.

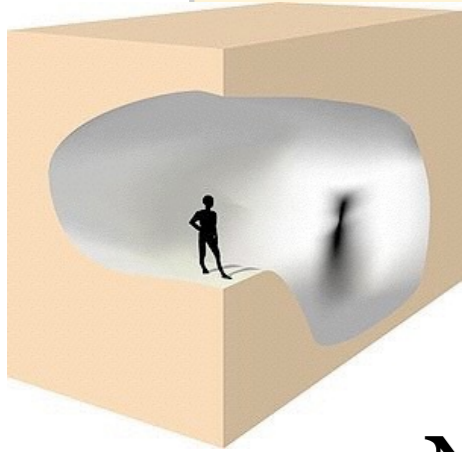

Rečenicama se, naime, čini više od samo tvrdnje i nijekanja.

Uz tvrdnje i nijekanja postoje želje, zapovijedi, molbe, pitanja, obećanja.

Ove se rečenice ne razumiju kada znamo što je slučaj kada su istinite, nego kada znamo što je slučaj kada su ispunjene. One ne govore da je nešto ovako ili onako, nego da nešto treba ili bi trebalo biti ovako ili onako.

Alternativa u jeziku

Neovisno o odnosu rečenice prema zbilji, anticipacijski karakter rečenice podliježe alternativni.

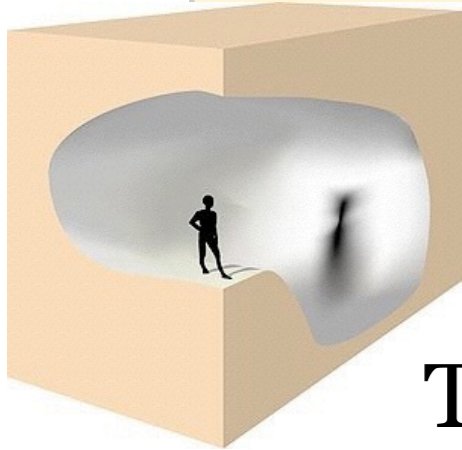
Rečenica može biti istinita ili lažna, može ispuniti ili razočarati. Ono što rečenica izriče može se potvrditi i zanijekati. Svaka se rečenica svojim izricanjem odnosa prema zbilji izlaže prihvaćanju ili odbacivanju, jednom **da** ili jednom **ne**.

Anticipacija u jeziku

«Budući da je rečenica, kako to formulira Wittgenstein, bipolarna – istinita/lažna, ispunjiva/razočaravajuća – i gotovo načinje jednu temu i projektivno ostavlja otvorenim odluku između da i ne, primjena je takvog izričaja smisljena samo ako se govornik odluči za da ili ne, a to znači da suglasje zbilje na ovaj ili onaj način projektivno anticipira: suglasje ili tvrdi ili zahtjeva.

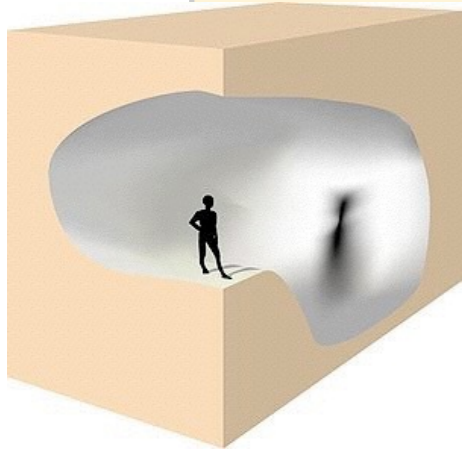
Tvrditi - nijekati

Time se međutim uvijek zauzima stajalište protiv suprotne tvrdnje ili zahtjeva (to jest protiv one rečenice koja tvrdi ili želi suprotni sadržaj). Temeljni modi rečenica imaju stoga karakter tvrdnje-i-nijekanja, da/ne-stava. Da se govornik mora odlučiti za da ili ne uključuje da se i slušatelj može odlučiti između da i ne: zapovijed se može odbiti, tvrdnja dvojiti: izvor slobode i razuma.»

Ernst Tugendhat, *Vorlesungen zur Einführung in die sprachanalytische Philosophie*, Frankfurt 1976, 518 slj.

Tvrditi - nijekati

Svaka se rečenica, bez obzira bila ona tvrdnja, zapovijed, želja, molba, pitanje može potvrditi ili zanijekati, afirmirati ili negirati. Nijekanje pripada principijelnoj mogućnosti. Ako jezik posjeduje univerzalnu mogućnost negacije, time se otvara i mogućnost postavlja svega u pitanje.

Postaviti nešto u pitanje znači izložiti nešto njegovoj alternativi.

Tvrditi - nijekati

Ako u svakoj rečenici leži temeljna alternativa ukoliko je se može principijelno potvrditi ili zanijekati, onda se to može univerzalizirati i tvrditi u odnosu na sve rečenice.

Principijelna alternativa, bipolarnost koja leži u temelju svake rečenice, tvori uvjet mogućnosti postavljanja u pitanje svega. Ona je transcendentarna pretpostavka zbilje.

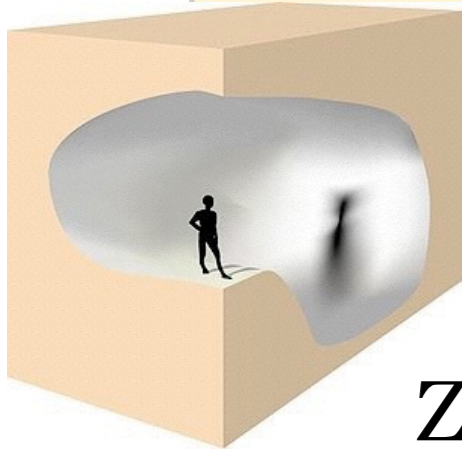
Znanstvenost?

Ovo samo pojašnjava zašto postoje metafizička pitanja.

Još se ništa ne zna da li se na njih može uopće odgovoriti i da li je metafizika moguća kao znanost.

Granice spoznaje

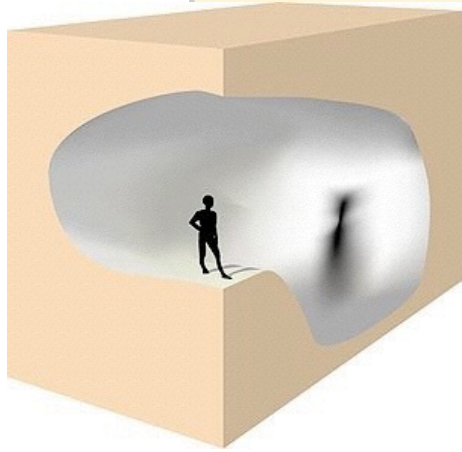

Za filozofiju nije šteta ni to ako se pokaže da se na neka pitanja ne može dati odgovor. Naprotiv. Spoznaja da ljudska sposobnost spoznaje u ovom ili onom pitanju dolazi do svoje granice može biti i te kako korisna.

Znanje je neznanja često puta bliže istini i više služi ljudskoj sreći od takozvanog sigurnog znanja.

Mnogo je nesreće došlo na čovječanstvo odatle što se previše znalo i ljudskoj spoznaji pripisivalo prekomjerne sposobnosti koje ono nema.

Pitanje

U metafizička pitanja spada i izdržljivost pitanja kao pitanja.